


УДК 343.96:351.78:005.7 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.3.11>

Олександр Миколайович Герасименко,

кандидат юридичних наук,

Національна академія Служби безпеки України (докторант);

 <https://orcid.org/0009-0005-5078-3829>;


Дмитро Сергійович Мельник,

кандидат юридичних наук,

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем

боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України (старший дослідник);

 <https://orcid.org/0000-0002-1497-950X>,

e-mail: d-melnic@ukr.net

**ПРОТИДІЯ СЛУЖБОЮ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ КРИМІНАЛЬНИМ
ПРАВопорушенням на об'єктах критичної
ІНфраструктури: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ**

Статтю присвячено теоретичним засадам організації та управління процесом протидії Службою безпеки України кримінальним правопорушенням на об'єктах критичної інфраструктури. Рівень дієвості цієї діяльності залежить від ефективності організаційного й управлінського впливу суб'єкта на об'єкт управління та системного вирішення наявних проблем. За результатом проведеного аналізу досліджено цілі, завдання організації та управління процесом протидії кримінальним правопорушенням у відповідній сфері, визначено шляхи вирішення окресленої проблеми, а також запропоновано напрями подальших наукових розвідок.

Ключові слова: протидія кримінальним правопорушенням, Служба безпеки України, організація, управління, об'єкти критичної інфраструктури.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Упродовж останнього десятиліття Україна зазнала безпрецедентної кількості диверсій та кібератак на об'єкти критичної інфраструктури (далі – ОКІ) держави – підприємства енергетики, транспорту, життєзабезпечення, державні фінансові установи, органи, які гарантують безпеку, оборону, захист від надзвичайних ситуацій тощо [1]. З початком повномасштабного вторгнення рф в Україну кількість таких протиправних спрямувань на ОКІ значно зросла й продовжує зростати. В умовах російсько-української війни, що триває, вказані загрози доповнилися військовими, спрямованими на руйнування національної критичної інфраструктури (далі – КІ) та підрив стійкості держави.

Безпека та захищеність ОКІ, стабільне функціонування яких необхідно забезпечувати постійно, є одним із базових елементів національної системи стійкості¹. Забезпечення стійкості КІ до загроз усіх видів є метою створення національної системи її захисту². Захист КІ є однією зі складових забезпечення національної безпеки України.

Умовою ефективності державної політики щодо захисту ОКІ є організація та управління процесами протидії кримінальним правопорушенням на таких об'єктах Службою безпеки України, забезпечення силами, засобами, ресурсами тощо. Рівень дієвості зазначеної діяльності залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників, до яких також можна віднести ефективність організаційного й управлінського впливу суб'єкта на об'єкт управління та системного вирішення наявних проблем. Враховуючи важливість соціального призначення вказаного вище напрямку діяльності СБУ, застосування актуальних теоретичних засад організації і управління зазначеною сферою діяльності спецслужби є обов'язковим, що забезпечить умови їх реалізації на практиці. Водночас сьогодні серед учених у галузі кримінології, кримінального права і процесу, криміналістики відсутня єдина позиція щодо змісту організаційних і управлінських засад протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ. Крім того, у теоретичних положеннях можна зустріти отождоження термінів «організація» та «управління».

Ця проблема додатково загострилася після ухвалення 13 квітня 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України та законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» від 16 травня 2013 р. та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р. Започаткована раніше наукова дискусія триває дотепер.

Зважаючи на значущість означеного назвою статті предмета дослідження для національної безпеки, дискусійність проблеми, а також

¹ Концепція забезпечення національної системи стійкості : затв. Указом Президента України від 27.09.2021 № 479/2021 // Рада національної безпеки і оборони України : офіц. сайт. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5017.html?PRINT> (дата звернення: 11.08.2024).

² Концепція створення державної системи захисту критичної інфраструктури : схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 1009-р // База даних (БД) «Законодавство України / Верховна Рада (ВР) України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-p> (дата звернення: 11.08.2024).

з огляду на сучасні потреби теорії та практики, актуальним є проведення фахового дослідження обраної теми.

Стан дослідження проблеми

Аналіз результатів досліджень проблем кримінального права та процесу, оперативно-розшукової діяльності, криміналістики, теорії судової експертизи, проведених науковцями, які в межах предметів своїх робіт займалися вирішенням питань організації та управління процесами протидії кримінальним правопорушенням в Україні, захисту КІ, зокрема І. В. Горою [2], В. М. Бесчастним [3], О. М. Бандуркою [4; 5; 6], В. С. Зеленецьким [7], Л. М. Давиденком [7; 8], О. М. Литвиновим [4; 5; 8; 9], І. П. Лановенком¹, М. А. Погорецьким [10], Б. А. Гасвським [11], О. О. Юхном [8; 9], Д. Г. Бобром, С. П. Іванютичем, С. І. Кондратовим, О. М. Суходолею [12], А. А. Баландою, В. М. Гребенюком, В. О. Ходановичем [13], засвідчує відсутність актуального вирішення означеної проблеми. Наявні наукові розвідки, дотичні до нашого дослідження, частково охоплюють зазначене питання Отже, актуального комплексного та системного дослідження, що містить розроблені теоретичні засади вирішення проблеми організації та управління процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ, наразі немає, що не сприяє ефективному виконанню завдань органом спеціального призначення з правоохоронними функціями.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є вирішення проблеми організації та управління процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ. *Завданням* дослідження є підготовка висновків, визначення змісту організації та управління процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням у відповідній сфері, окреслення шляхів вирішення означеної проблеми, формулювання напрямів подальших розвідок.

Наукова новизна дослідження

Досліджено складові організації та управління процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ, насамперед в умовах повномасштабної військової агресії рф.

Виклад основного матеріалу

Науково-технічний прогрес ХХІ ст. та події в Україні за останнє десятиліття активізували потребу адаптації теоретичних засад організації та управління багатьма процесами в державі до потреб практики. Одним з актуальних напрямів вирішення вченими проблем стали дослідження організації та управління процесами протидії

¹ Лановенко І. П. Злочинність // Енциклопедія сучасної України : сайт. URL: <https://esu.com.ua/article-16347> (дата звернення: 11.08.2024).

правоохоронними органами окремим видам кримінальних правопорушень, що посягають на об'єкти інфраструктури. Науковцями зроблений вагомий внесок у вирішення багатьох теоретичних та практичних питань. Водночас поруч з іншими нагальними питаннями нині оцінюються як дискусійні ті, що пов'язані з визначенням поняття й змісту організації та управління процесами протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ.

З метою проведення ґрунтовного дослідження проаналізуємо теоретичні здобутки отриманих раніше знань, що охоплюють предмет нашої розвідки, та окремі поняття дискусійних термінів.

Так, Академічний тлумачний словник української мови містить визначення поняття «процес» – послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; хід розвитку чого-небудь; сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку¹. Поняття «протидіяти» визначено як дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй². Термін «система» закріплений як форма організації, будова чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ та ін.); сукупність способів, методів, прийомів здійснення чого-небудь³.

Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «процес» визначає як «сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку» [14, с. 1179], а поняття «протидіяти» закріплено як «спрямовувати свою дію проти іншого кого-, чого-небудь, діяти всупереч комусь» [14, с. 1173]. У нашому випадку об'єктом протидії є кримінальні правопорушення на ОКІ. Однак будь-яка діяльність із задіянням певної кількості сил та засобів для отримання позитивного результату потребує організації. Термін «система» закріплений як сукупність принципів, які є основою певного вчення; сукупність способів, методів, прийомів здійснення чого-небудь [14, с. 1321].

І. В. Гора, досліджуючи проблеми протидії тероризму Службою безпеки України, що є однією з актуальних загроз для ОКІ, важливою умовою ефективності зазначеної діяльності із вирішення покладених на СБУ завдань вважає організовану систему реалізації загальних і

¹ Процес // Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : сайт. URL: <https://sum.in.ua/s/Proces> (дата звернення: 11.08.2024).

² Протидіяти // Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : сайт. URL: <https://sum.in.ua/s/protydiyaty> (дата звернення: 11.08.2024).

³ Система // Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : сайт. URL: <https://sum.in.ua/s/systema> (дата звернення: 11.08.2024).

спеціальних функцій [2, с. 85–86]. Ґрунтовний висновок, що організована система – це ключовий елемент в діяльності СБУ з протидії кримінальним правопорушенням, учена робить, спираючись на авторські наукові доробки, і цей висновок ми вважаємо цілком обґрунтованим.

В. М. Бесчастний, досліджуючи проблеми кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні, доходить висновку, що така протидія забезпечується сукупністю заходів нормативно-правового, організаційно-управлінського, інформаційного та науково-методичного характеру [3, с. 54]. Висновки вченого будуть враховані нами під час подальшого наукового аналізу проблеми.

Зауважимо, що термін «організація» має декілька закріплених словникових тлумачень, зокрема дія за значенням організувати, організовувати і організуватися, організовуватися [14, с. 853], поняття «організовувати» означає створювати, засновувати що-небудь, залучати до цього інших, спираючись на них; здійснювати певні заходи громадського значення, розробляючи їх підготовку і проведення; забезпечувати, влаштовувати що-небудь, вишукуючи для цього необхідні можливості; згуртовувати, об'єднувати кого-небудь із певною метою; зосереджувати, мобілізувати, спрямовувати когось на що-небудь; чітко налагоджувати, належно впорядкувати що-небудь, а термін «організуватися, організовуватися» – створюватися, засновуватися; згуртуватися, об'єднуватися з певною метою; ставати організованим; зосереджуватися, мобілізувати, спрямовувати себе на що-небудь [14, с. 853].

Досліджуючи проблеми поняття та сутності системи організації протидії злочинності, О. М. Бандурка та О. М. Литвинов її ознаками визначають: «1) діяльність державних органів, інститутів громадянського суспільства, організацій і фізичних осіб у межах їхніх повноважень, спрямована проти злочинних посягань; 2) метою протидії є мінімізація та (або) ліквідація наслідків злочинної діяльності; 3) може здійснюватися як за допомогою ранньої (профілактичної) запобіжної діяльності, спрямованої на виявлення й подальше усунення причин протиправної (злочинної) діяльності, так і за допомогою боротьби, спрямованої на виявлення, запобігання, припинення, розкриття та розслідування злочинів» [4, с. 173]. Учені, досліджуючи у 2010 році організаційні засади боротьби зі злочинністю, термінологія якої тривалий час використовувалась в кримінологічно-правовій лексиці радянського минулого та пізніше була витіснена терміном «протидія», який, на думку А. П. Закалюка, більш адекватно розкриває сутність діяльності, яку держава й суспільство ведуть щодо злочинності [15, с. 367], у широкому розумінні аспектами організації боротьби зі злочинністю вважають кримінально-правовий, який полягає у виявленні, розкритті, розслідуванні злочинів, притягненні винних осіб до відповідальності, та кримінологічний, який охоплює вивчення злочинності, її причин,

вжиття заходів з їх усунення чи нейтралізації. До елементів організації боротьби зі злочинністю вони відносять аналіз злочинності, визначення цілей та пріоритетних завдань, планування заходів із боротьби зі злочинністю, координацію та оцінку ефективності. Учені підтримують визначення терміна «організація» як впорядкування, приведення чого-небудь у порядок. На їхню думку, «у цьому сенсі він майже повністю співпадає з терміном «управління», у зв'язку з чим багато авторів використовуює їх як рівнозначні, виходячи з того, що управління, управлінський вплив завжди має організаційний характер» [5, с. 9–11].

Великий тлумачний словник сучасної української мови містить визначення терміна «управління» як дії за значенням слова «управляти» – «спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; керувати» [14, с. 1511]. Поняття «управління» в Енциклопедичному словнику з державного управління закріплено як «функція організованих систем (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує реалізацію мети і підтримку режиму діяльності, сталість і розвиток певних структурних елементів. Соціальне управління є властивістю будь-якого суспільства, що пов'язана з його системною природою, розподілом праці, необхідністю спілкування у процесі роботи і життя, обміном результатами матеріальної і духовної діяльності. Змістом соціального управління є процес цілеспрямованої діяльності з прийняття та реалізації рішень або виконання управлінських функцій з метою організації ефективної взаємодії об'єкта і суб'єкта в певній системі з урахуванням змін стану зовнішнього середовища» [16, с. 722].

Термін «злочинність», на нашу думку, також повинен продовжити свою трансформацію, по-перше, враховуючи вимоги законодавства¹, а по-друге, виходячи із законів логіки, що злочинність – це «кількісний та якісний показник, який відображає статистично узагальнену множину конкретних злочинних подій (у кримінальному праві) або саме існування її як об'єктивно діючого суспільно небезпечного явища (у кримінології), що складається з сукупності вже вчинених у минулому за часом кримінальних правопорушень»². Виходячи з того, що відповідно до поняття «злочинність» йдеться про злочинні події, які вже відбулися, протидіяти в теперішньому або в майбутньому часі можна

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19> (дата звернення: 11.08.2024).

² Лановенко І. П. Злочинність // Енциклопедія сучасної України : сайт. URL: <https://esu.com.ua/article-16347> (дата звернення: 11.08.2024).

тільки кримінальним правопорушенням, що готуються або перебувають у процесі реалізації задуму, а також причинам і умовам аналогічних проявів злочинності.

З урахуванням зазначеного вище організаційну систему протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ можемо трактувати як закріплену на законодавчому та відомчому рівні сукупність й упорядкованість управлінських ланок СБУ, які реалізують її соціальну та юридичну функцію у взаємодії та координації з іншими суб'єктами системи держави з метою впливу на детермінанти кримінальних правопорушень, чим забезпечується захист ОКІ від кримінальних посягань. Крім того, варто звернути увагу на зроблений М. А. Погорецьким висновок, що до змісту юридичної діяльності, її окремих різновидів та будь-якої людської діяльності загалом потрібно зарахувати її суб'єктів, мету, завдання та конкретні дії (заходи) [10, с. 153].

Продовжуючи, зауважимо, що в літературі з управління організація розглядається як система процесів, виконання яких ефективно вирішує визначені завдання з раціональним використанням оперативних сил, засобів, часу. Організація передбачає насамперед створення самої системи як єдиного цілісного утворення, здатного виконувати завдання соціального призначення. При цьому організації підлягають всі основні елементи цієї системи: структура, функції, завдання, положення, визначення мети, завдань, тобто все, що створює систему як таку. Прикладом цього є закріплення системи СБУ у ст. 9 Закону України «Про Службу безпеки України»¹, яку становлять Центральне управління СБУ, підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади СБУ.

Мета будь-якого виду діяльності досягається шляхом послідовного виконання конкретних завдань – проміжних заходів. Організація та управління процесом діяльності на рівні держави вимагає необхідності формування головних стратегій та впливу на тактичному рівні з метою отримання кінцевого результату у вигляді реалізації поставлених цілей діяльності. У комплексі заходів з управління особливе місце посідають функції управління цією діяльністю. Загальними функціями управління є аналіз, прогнозування, планування, організація, регулювання, контроль. Досліджуючи управління як певну організаційно-функціональну систему з визначеною метою та завданнями, необхідно враховувати обов'язкову наявність в ній п'яти головних структурних елементів, якими є суб'єкти управління, об'єкти

¹Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 11.08.2024).

управління, прямі управлінські зв'язки, зворотні управлінські зв'язки, управлінська інформація [11].

У теоретичних джерелах термін «функція» у перекладі з латини означає «здійснення, виконання». Кожна функція спрямована на вирішення специфічних, різноманітних і складних проблем взаємодії між окремими підрозділами, що вимагають здійснення великого комплексу конкретних заходів [17].

Ураховуючи наведене вище та спираючись на наукові здобутки, можемо зробити висновок, що процес протидії передбачає реалізацію організаційних, управлінських, законодавчих, правоохоронних та правозастосовних функцій з метою впливу на детермінанти кримінальних правопорушень на ОКІ України, чим забезпечується захист від загроз таким об'єктам. Умовою ефективної протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ є наявність організованої системи та реалізація управлінських функцій.

Організовану систему зазначеної діяльності СБУ треба розглядати з позиції мистецтва взаємного впливу суб'єкта на об'єкт її управління із застосуванням управлінських функцій. Аспектами організації протидії кримінальним правопорушенням є кримінально-правовий, який полягає у виявленні, припиненні, розкритті, розслідуванні злочинів, притягненні винних осіб до відповідальності, та кримінологічний, що охоплює вивчення злочинності, її причин, вжиття заходів з їх усунення чи нейтралізації.

Основними елементами організації протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ можна визначити: організацію самої діяльності та організацію процесу управління нею. Це передбачає визначення стратегії протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ та корегування тактикою з метою досягнення визначених цілей. Така реалізація можлива шляхом виконання загальних та спеціальних функцій. Загальними функціями управління процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ вважатимемо: аналіз, прогнозування, планування, організацію, координацію та контроль. До спеціальних функцій протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ відносимо: прогнозування, визначення стратегії протидії кримінальним правопорушенням на певний період, методів запобігання кримінальним правопорушенням, потреб залучення сил, засобів та ресурсного забезпечення, організація координації і взаємодії зі всіма суб'єктами захисту КІ, забезпечення поточного та підсумкового контролю отриманих результатів.

Для повноти дослідження проаналізуємо загальні функції [18; 19; 20]. Так, аналіз відбувається на різних рівнях управління для створення умов щодо розроблення виважених управлінських рішень, спрямованих на досягнення визначеної мети протидії СБУ кримінальним

правопорушенням на ОКІ. Аналіз передбачає цілісність процесу пізнання інформації і її оцінювання. У процесі аналізу здійснюється обробка інформаційних даних залежно від території: країна, область, окрема територіальна громада. Під час вивчення інформації відбувається збір статистичних даних, що відображають кількісні та якісні показники скоєних кримінальних правопорушень на ОКІ на певній території за певний період часу в минулому. За результатами вивчення проводиться оцінювання, яке передбачає порівняння інформаційних даних.

Після вжитих заходів забезпечується підготовка прогнозу розвитку ситуації, що дає керівнику інформацію про майбутній стан системи та керованих об'єктів. Цей процес передбачає вивчення їхнього стану в минулому та теперішньому часі, що дозволяє прийняти управлінські рішення і визначити мету діяльності з протидії кримінальним правопорушенням на ОКІ. Визначення мети та основних напрямів має важливе значення для протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ, а також для досягнення кінцевого результату [18; 19; 20]. На нашу думку, головною вимогою формулювання суб'єктивного образу кінцевого результату має бути реалістичність, ресурсна спроможність досягнення за певний період часу.

Також треба зауважити, що постановка мети – це етап, який вимагає формулювання та визначення завдань, спрямованих на досягнення мети діяльності, і їх може бути декілька. Для прикладу можемо навести ст. 5 Закону України «Про критичну інфраструктуру».

Продовжуючи зазначимо, що важливу роль в організації протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ має функція планування. Воно повинно передбачати реалізацію поетапного досягнення мети самої протидії. Планування включає такі види управлінської діяльності, як визначення стратегії системи, конкретних цілей майбутньої діяльності з протидії та засобів їх досягнення. Воно є ключовою формою спрямованого впливу на задіяні сили та засоби, головною ланкою управління, основою в реалізації інших управлінських функцій (загальних і спеціальних). Реалізація функції планування забезпечується через цілепокладання, вивчення управлінської ситуації, прогнозування, моделювання, програмування.

Реалізація цієї функції відіграє важливу роль у послабленні факторів, що сприяють скоєнню кримінальних правопорушень. Сьогодні в Україні актуальним є затвердження концептуальних документів, що є формою реалізації функції планування. Наприклад, це Концепція створення державної системи захисту критичної інфраструктури¹.

¹ Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури : розпорядження Кабінету Міністрів України від

Крім загальнодержавного та регіонального планування, поширеним і пов'язаним з ними є відомче планування. Цей вид планування протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ є самостійним. На нашу думку, вдосконалення практики планування є потенційним резервом підвищення ефективності всієї діяльності СБУ за вказаним напрямом, яке повинно здійснюватися з єдиною метою.

Значну роль у протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ відіграє функція організації, яка спрямована на налагодження відповідних організаційних відносин у системі та підтримання їх на належному рівні. Ця функція реалізується шляхом проектування організаційних структур, створення інформаційної системи, підбору, розстановки, навчання та виховання кадрів, координування діяльності, матеріально-технічного, фінансового та інших видів забезпечення [18; 19; 20].

Організація як функція управління є формою цілеспрямованого впливу суб'єктів на об'єкт управління, їхні структурні підрозділи, зв'язки між ними, підтримку та поліпшення їхньої діяльності. Змістом впливу є прийоми та методи, спрямовані на формування та покращення взаємозв'язків між елементами чинної системи як по вертикалі, так і по горизонталі. Йдеться про визначення мережі організаційних відносин, кадрове забезпечення системи управління, формування та постійне вдосконалення організаційної структури в цілому та її ключових підсистем, забезпечення умов виконання планів, підвищення та вдосконалення системи самоорганізації, уточнення й визначення взаємозв'язку функцій виконавців. Методами організаційного впливу є організаційний аналіз та проектування, регламентування, нормування, інструктаж, розпорядницький вплив.

Організація досягає високої ефективності, спираючись на загальні та конкретно-організаційні принципи: підвищення персональної відповідальності та виконавчої дисципліни, пропорційності, безперервності, ритмічності, режиму економії, організаційних нововведень, консультування. У реалізації функції організації в процесі протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ можна виокремити такі стадії: доведення прийнятих рішень (планів) до виконавців, раціональна розстановка сил і засобів, організація координації та взаємодії між підрозділами й співробітниками, забезпечення діяльності виконавців (правове, інформаційне, спеціально-технічне, психологічне, матеріальне та ін.).

Взаємодія та координація складається з тактичної та оперативної частин. На тактичному рівні взаємодії та координації відбувається контрольоване поєднання застосування сил та засобів визначених на законодавчому рівні суб'єктів. Оперативна частина координації та взаємодії передбачає узгодження дій суб'єктів, обмін оперативною інформацією, погодження цілі, місця та часу проведення оперативно-розшукових заходів [18; 19; 20].

На наш погляд, організація координації і взаємодії між підрозділами та співробітниками у процесі протидії СБУ на ОКІ відіграє особливу роль.

С. П. Колесник, досліджуючи проблеми взаємодії та координації при проведенні антитерористичних і поліцейських операцій, виокремлює такі її форми: «проведення спільних нарад, семінарів, засідань щодо налагодження конструктивної взаємодії та побудови співпраці; спільні патрулювання, рейди в місцях з підвищеною небезпекою терористичної загрози; проведення інструктажів перед здійсненням спільних заходів; інформування про соціально-економічну, військово-політичну, стратегічну та оперативну обстановку; обмін інформацією про оперативну обстановку щодо вчинення правопорушень і злочинів, масових заворушень, затримання осіб; проведення спільних навчальних зборів і тренувань з метою підвищення ефективності взаємодії під час виникнення складних ситуацій» [21].

Наступною ключовою функцією управління є контроль. Застосування цієї функції дає можливість оцінити виконання завдання та визначити шляхи підвищення ефективності. Контроль включає спостереження за діяльністю, порівняння її результатів зі встановленими нормативами, вжиття заходів, спрямованих на усунення недоліків. Як фінальна загальна функція управління контроль передбачає постійне спостереження за процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ з метою виявлення відхилень від установлених норм, правил та вимог планових завдань у процесі їх виконання. Серед функцій управління контроль виступає як елемент зворотного зв'язку, тому що за його результатами відбувається коригування раніше прийнятих рішень, планів, а також норм і нормативів.

Головними інструментами виконання цієї функції є спостереження, перевірка всіх сторін діяльності, облік і аналіз. Завдання контролю полягають в тому, щоб виявити фактичний стан справ, порівняти його з необхідним, виробити певні коригувальні заходи, надати допомогу виконавцям. При цьому необхідно здійснювати відповідний облік і аналіз перебігу діяльності, враховувати результати контролю.

За характером контроль в управлінні оперативно-службовою діяльністю поділяється на такі види: попередній, який здійснюється на

стадії підготовки та прийняття управлінських рішень, коли визначаються необхідність і можливість досягнення поставленої мети; поточний, що дозволяє своєчасно виявляти й усувати помилки в процесі виконання прийнятих рішень, а також вносити необхідні корективи в ці рішення; підсумковий, який дає можливість оцінити результати роботи з виконання управлінських рішень.

Ефективність контролю забезпечується чіткістю дотримання низки загальноорганізаційних принципів: всебічності, безперервності, оперативності, переконливості, коректності, гласності, масовості, обов'язкової участі співробітників, результативності, доцільності й економічності.

Контроль повинен постійно враховувати людський фактор, впливаючи певним чином на поведінку людей, оскільки плани, як і контроль за їх здійсненням, виконують люди [18; 19; 20].

Підсумовуючи викладене, можемо висловити свою повагу до наукових здобутків учених, які свого часу вирішували у межах предметів своїх досліджень наукові проблеми, характерні для організації та управління процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ. Звісно, що перелік розглянутих у статті питань не є вичерпним, а дослідження обраної теми триватиме в подальших наших наукових розвідках. Зокрема, наступним кроком наукового дослідження стане розроблення проблематики кримінально-правових аспектів протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ, а також сутності та змісту спеціальних функцій управління.

Висновки

Проведеним аналізом доведено, що функції управління – це об'єктивні та необхідні складові управлінської діяльності, що характеризуються специфічною просторово-часовою формою виразу. Знання сутності, змісту та методик комплексного й умілого застосування функцій управління процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ є однією з найважливіших умов ефективної діяльності спецслужби. Умовою ефективної протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ є наявність організованої системи та реалізація управлінських функцій. Процес протидії передбачає реалізацію організаційних, управлінських, законодавчих, правоохоронних та правозастосовних функцій з метою впливу на детермінанти кримінальних правопорушень на ОКІ. Функціями управління процесом протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ вважаємо аналіз, прогнозування, планування, організацію, контроль. Організація координації і взаємодії між підрозділами та суб'єктами в процесі протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ відіграє виняткову роль, особливо в умовах повномасштабної військової агресії росії.

Результати дослідження можуть бути використані для підготовки навчально-методичного забезпечення навчального процесу.

Напрямом подальшого наукового пошуку стануть дослідження спеціальних функцій протидії СБУ кримінальним правопорушенням на ОКІ, до яких ми відносимо: кримінологічне прогнозування, визначення стратегії протидії кримінальним правопорушенням на певний період, методів запобігання кримінальним правопорушенням, потреб залучення сил, засобів та ресурсного забезпечення, організацію координації та взаємодії зі всіма суб'єктами захисту КІ, забезпечення поточного та підсумкового контролю отриманих результатів.

Список бібліографічних посилань: 1. Лемешенко Я. Голова Служби безпеки України В. Грицак. У планах Кремля – дестабілізація не тільки в Україні, а й у «старій Європі» // УКРІНФОРМ : сайт. 22.12.2016. URL: <http://ukrinform.ua/gubric-politics/2144501-vasil-gricak-golova-sluzbi-bezpeki-ukraini.html> (дата звернення: 11.08.2024). 2. Гора І. В. Діяльність Служби безпеки України з протидії тероризму: оперативні, процесуальні та криміналістичні аспекти : монографія. Київ, 2022. 540 с. 3. Бесчастний В. М. Кримінологічне забезпечення протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : У справі, 2017. 360 с. 4. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Система протидії злочинності: поняття та сутність. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 2 (10). С. 168–177. 5. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Боротьба зі злочинністю в аспекті її організації. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3 (11). С. 9–19. 6. Бандурка О. М., Давиденко Л. М. Злочинність в Україні: причини і протидія : монографія. Харків : Основа, 2003. 368 с. 7. Зеленецький В. С. Загальна теорія боротьби зі злочинністю. Харків : Основа, 1994. 321 с. 8. Литвинов О. М., Юхно А. А. Основи діяльності правоохоронних органів з протидії злочинності : навч. посіб. Київ : Хай Тек Прес, 2008. 176 с. 9. Литвинов О. М., Давиденко Л. М., Давиденко М. Л., Юхно А. А. Протидія злочинності : навч. посіб. Київ : Хай Тек Прес, 2011. 200 с. 10. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків : Арсіс АТД, 2007. 576 с. 11. Гаєвський Б. А. Основи управління : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 192 с. 12. Бобро Д. Г., Іванюта С. П., Кондратов С. І., Суходоля О. М. Організаційні та правові аспекти забезпечення безпеки і стійкості критичної інфраструктури України : аналіт. доп. / за заг. ред. О. М. Суходолі. Київ : НІСД, 2019. 224 с. 13. Організаційно-правове забезпечення захисту Службою безпеки України критичної інфраструктури : монографія / авт. кол.: А. Л. Балагда, О. М. Герасименко, В. М. Гребенюк та ін. ; за заг. ред. В. О. Ходановича. Київ : НА СБУ, 2020. 328 с. 14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2005. 1736 с. 15. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

- 16.** Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
- 17.** Шоробура І. М., Долинський Є. В., Долинська О. О. Менеджмент вищої освіти : навч. посіб. Хмельницький : Заколадний М. І., 2015. 256 с.
- 18.** Менеджмент : підручник / С. Ю. Бірюченко, К. О. Бужимська, І. В. Бурачек та ін. ; за заг. ред. Т. П. Остапчук. Житомир : Рута, 2021. 856 с.
- 19.** Менеджмент і адміністрування : навч. посіб. : в 2 ч. / О. В. Баєва, Л. В. Лазоренко, Н. І. Новацька та ін. ; за ред. О. В. Баєвої, Н. І. Новацької. Київ : Персонал, 2017. Ч. 1: Історія менеджменту. Теорія організації. 336 с.
- 20.** Євтушенко О. Н., Андріяш В. І. Державне управління (Основи теорії державного управління) : навч. посіб. : у 3 ч. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. Ч. 1: Основи теорії державного управління. 268 с.
- 21.** Колесник С. П. Службово-бойова діяльність підрозділів Національної поліції України при проведенні антитерористичних та поліцейських операцій (нормативно-правове забезпечення) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.05. Одеса, 2020. 22 с.

Надійшла до редколегії 20.08.2024

Прийнята до опублікування 19.09.2024



Herasymenko O. M., Melnyk D. S. The Security Service of Ukraine's counteraction to criminal offences at critical infrastructure facilities: organisational aspect

The article is devoted to the theoretical foundations of organisation and management of the process of countering criminal offences by the Security Service of Ukraine at critical infrastructure facilities. Modern technological systems and their parts related to critical infrastructure facilities are subject to unlawful encroachments. The negative dynamics of the level of threats and losses from criminal attacks on these objects requires solving existing problems, and therefore consideration of issues related to solving existing problems becomes relevant for scientists.

The main purpose of the article was to study and solve the problem of organising and managing the process of countering criminal offences by the Security Service of Ukraine at critical infrastructure facilities. The methodological tools of the scientific research were based on theoretical methods of scientific knowledge; analysis and synthesis, logical and generalisation methods.

Based on the results of the study, the article substantiates that an effective process of implementing organisational and managerial functions is a crucial element of organisational and tactical activities in the system of protection against criminal offences against critical infrastructure facilities and will contribute to achieving the goal of influencing the determinants of criminal offences at critical infrastructure facilities, while emphasising the importance of interaction with other governmental authorities, private enterprises and international partners.

In this regard, the ways of solving the problems are proposed, in particular, the definition of the concept and content of the organisational system of the Security Service of Ukraine's

response to criminal offences at critical infrastructure facilities. In addition, the correlation between the concepts of “organisation” and “management” is determined, and their essence and significance are revealed. Taking into account the results of the study, the article identifies the directions for further scientific research, development of the problems of criminal law aspects of the Security Service of Ukraine’s counteraction to criminal offences at critical infrastructure facilities, as well as the essence and content of special management functions.

Key words: organisation, management, combating criminal offenses, Security Service of Ukraine, management functions, analysis, planning, control, assessment, critical infrastructure facilities.

